
UKŁAD OKRESOWY PIERWIASTKÓW, WŁAŚCIWOŚCI CHEMICZNE PIERWIASTKÓW 3 OKRESU

CEL ĆWICZENIA

Poznanie zależności między chemicznymi właściwościami pierwiastków, a ich położeniem w układzie okresowym oraz korelacji między charakterem wiązania chemicznego w tlenkach pierwiastków III okresu, a zasadowymi i kwasowymi właściwościami tych pierwiastków.

Zakres obowiązującego materiału

Prawo okresowości w świetle elektronowej budowy atomu. Formy układu okresowego. Nazewnictwo i symbolika grup głównych i pobocznych. Okresowość fizycznych i chemicznych właściwości pierwiastków. Typ wiązania chemicznego, a miejsce pierwiastka w układzie okresowym. Czynniki warunkujące powstawanie określonych typów wiązań. Kryształy jonowe i kowalencyjne.

Literatura

- A. Bielański "Podstawy chemii nieorganicznej", PWN, 2009.
- R.T. Sanderson "Prawo okresowości w chemii", WNT, 1986.
- J.D. Lee "Zwięzła chemia nieorganiczna", PWN, 1999.

Sprzęt:

10 probówek w tym dwie ze szlifem
korek ze szlifem z rurką szklaną i cienkim
wężykiem
zlewka – 200 cm³
zlewka – 100 cm³ 2 szt.
lejek do sączenia, sączki
krystalizator (duży)
4 szkiełka zegarkowe (różne wielkości)
pipeta wielomiarowa 10 cm³
2 naczynka wagowe
cylinder miarowy – 100 cm³
2 łapy do mocowania probówek
zestaw do sączenia pod próżnią
lejek Büchnera

Odczynniki:

Na
Mg (wstążka)
Al (wiórki)
łuczywko, bagietki
nafta
HCl (stężony)
H₂SO₄ (stężony)
K₂SiO₃ (szkło wodne 40%)
CaF₂
NaOH (2 mol/dm³)
HNO₃ (2 mol/dm³)
fenoloftaleina (roztwór)
czerwień metylowa (roztwór)
NaOH (stały)
NaOH (roztwór 15%)
papierki wskaźnikowe pH

OPIS WYKONANIA ĆWICZENIA

Zadanie 1

Właściwości chemiczne sodu (reakcja sodu z wodą)

Wyjęty z nafty kawałek metalicznego sodu (nieco większy od główki zapałki) dzielimy (na bibule) na mniejsze części i wrzucamy do probówki zawierającej około 5 cm^3 wody, około 1 cm^3 nafty oraz kilka kropel roztworu fenoloftaleiny. Probówkę szybko zamykamy korkiem z umieszczoną w nim rurką zakończoną wężykiem, który umieszczamy w naczyniu z wodą. Obserwujemy przebieg zachodzących reakcji chemicznych, zabarwienie roztworu oraz szybkość wydzielania gazu.

Zadanie 2

Właściwości chemiczne magnezu (reakcja magnezu z wodą)

Przygotowujemy krystalizator z wodą i zanurzamy w nim, wylotem do dołu, probówkę napełnioną wodą. Do drugiej probówki z około 10 cm^3 wody i kilkoma kroplami fenoloftaleiny wkładamy wstążkę magnezową. Zamykamy probówkę korkiem z rurką szklaną zakończoną wężykiem odprowadzającą wydzielający się gaz do probówki zanurzonej w krystalizatorze z wodą. Obserwujemy przebieg reakcji. Następnie w płomieniu palnika ostrożnie ogrzewamy probówkę z magnezem i porównujemy szybkość reakcji (zmianę barwy roztworu przed i po podgrzaniu). Probówkę z zebrany gazem zamykamy szczelnie palcem i wyjmujemy z krystalizatora z wodą. Za pomocą łuczynka zapalamy gaz zebrany w probówce.

Zadanie 3

Właściwości chemiczne glinu (reakcja metalicznego glinu z zasadą sodową)

W zlewce rozpuszczamy 3 g NaOH w około 30 cm^3 wody destylowanej i dodajemy kilka kropel wskaźnika - czerwieni metylowej. Następnie dodajemy porcjami $2,5\text{ g}$ glinu w postaci drobnych wiórek. Obserwujemy przebieg reakcji. Po rozтворzeniu się glinu roztwór sączymy grawitacyjnie, a uzyskany przesącz rozcieńczamy wodą do objętości 100 cm^3 i dodajemy kroplami $2\text{ mol/dm}^3\text{ HNO}_3$ do momentu zobojętnienia wobec czerwieni metylowej (zmiana barwy). Strącony osad odsączamy na lejku do sączenia i kilka razy przemywamy wodą destylowaną. Następnie przygotowujemy dwie probówki z około 10 cm^3 wody i umieszczamy w każdej z nich niewielką ilość otrzymanego osadu (pozostałą część osadu suszymy w suszarce w temperaturze 110°C). Do pierwszej probówki dodajemy kroplami stężony HCl , zaś do drugiej 2 mol/dm^3 roztwór NaOH i obserwujemy przebieg zachodzących reakcji chemicznych.

Zadanie 4

Preparatyka i właściwości chemiczne żelu krzemionkowego

A. Przygotowujemy 50 cm^3 roztworu szkła wodnego (25 cm^3 szkła wodnego + 25 cm^3 wody). Połowę roztworu wlewamy do zlewki o pojemności 100 cm^3 , dodajemy pipetą około 10 cm^3 stężonego HCl , energicznie mieszając bagietką. Drugą część roztworu szkła wodnego wlewamy do zlewki o tej samej pojemności i dodajemy około 2 cm^3 stężonego HCl również energicznie mieszając.

B. Strącony w części A żel odsączamy pod próżnią na lejku Büchnera z sączkiem i przemywamy kilka razy gorącą wodą. Świeży osad przenosimy do probówki i dodajemy w nadmiarze 15%-owy roztwór NaOH. Obserwujemy zachodzące zmiany.

C. W umocowanej w statywie probówce umieszczamy około 1 g stałego fluorku wapnia (CaF_2) dodajemy 1 cm^3 stężonego kwasu siarkowego(VI). Nakrywamy jej wylot malutkim szkiełkiem zegarkowym i łagodnie ogrzewamy płomieniem palnika. Gdy w probówce pojawi się biała mgła, przerywamy ogrzewanie, zdejmujemy szkiełko na parę sekund i zanurzamy w probówce zwilżony papierek uniwersalny. Obserwujemy zmianę zabarwienia papierka wskaźnikowego.

OBSERWACJE I WYNIKI

Zadanie 1

Obserwacje przebiegu reakcji chemicznych zachodzących w probówce:

Zabarwienie roztworu w probówce:

Szybkość wydzielania się gazu w probówce:

Zadanie 2

Obserwacje przebiegu reakcji chemicznej Mg z H_2O :

Zabarwienie roztworu w probówce:

Obserwacje przebiegu reakcji Mg z H_2O po podgrzaniu:

Zabarwienie roztworu w probówce po podgrzaniu:

Obserwacje przy zapaleniu za pomocą łuczywka gazu zebranego w probówce:

Zadanie 3

Zabarwienie roztworu po rozpuszczeniu NaOH w wodzie i dodaniu czerwieni metylowej:

Obserwacje przebiegu reakcji chemicznej po dodaniu glinu:

Zabarwienie roztworu po dodaniu glinu:

Obserwacje po rozcieńczeniu roztworu wodą i dodaniu HNO₃:

Zabarwienie roztworu po dodaniu HNO₃:

Obserwacje po dodaniu kilku kropel stęż. roztworu HCl do probówki z wodą i niewielką ilością otrzymanego osadu związku glinu:

Obserwacje po dodaniu kilku kropel 2 mol/dm³ roztworu NaOH do probówki z wodą i niewielką ilością otrzymanego osadu związku glinu:

Zadanie 4

A.

Obserwacje po dodaniu do roztworu szkła wodnego 10 cm³ stężonego HCl:

Obserwacje po dodaniu do roztworu szkła wodnego 2 cm³ stężonego HCl:

B.

Obserwacje po dodaniu roztworu NaOH:

C.

Zmiana barwy papierka wskaźnikowego:

OPRACOWANIE WYNIKÓW

Zadanie 1

Zapisz równanie zachodzącej reakcji chemicznej Na z H₂O:

Jak i dlaczego zmienia się zabarwienie roztworu?

Jaki gaz wydzielił się w probówce?

Zadanie 2

Zapisz równanie zachodzącej reakcji chemicznej Mg z H₂O:

Jak zmienia się szybkość reakcji chemicznej po podgrzaniu próbówki?

Jaki gaz wydzielił się w próbówce?

Zadanie 3

Zapisz równania zachodzących reakcji chemicznych:

1.

2.

3.

4.

Zadanie 4

A.

Zapisz równania zachodzących reakcji chemicznych:

1.

2.

Jakie właściwości chemiczne ma powstały żel?

B.

Zapisz równanie zachodzącej reakcji chemicznej:

Jakie właściwości ma otrzymany osad?

C.

Zapisz równanie zachodzącej reakcji chemicznej:

Dlaczego nastąpiła zmiana zabarwienia papierka wskaźnikowego?

Ocena za kolokwium

Ocena za raport

Ocena za wykonanie ćwiczenia

Podpis prowadzącego